

اعتیاد و رابطه آن با مشاغل شهری

چکیده

در دوران معاصر، گسترش شهرها، رشد جمعیت شهرنشین و افزایش تضاد و همسوییهای اجتماعی - از جمله جرایم و ناهنجاریهای شهری - از پدیده های رایج جوامع بشری است. با این همه، در همه ادوار تاریخی میزان و نوع رفتارهای منحرفانه گروههای اجتماعی ثابت و به یک اندازه نبوده است. همچنین، مناطق و محلات شهری از نظر پراکنش جغرافیایی آسیبهای اجتماعی، چهره ای یکدست و هماهنگ از خود نشان نمی دهند. بررسیهای نگارنده در مورد رابطه پراکندگی گروههای شغلی و اعتیاد در شهر بابل در سالهای ۱۳۷۱ تا ۱۳۷۵، نشان می دهد که با افزایش مشاغل علمی تخصصی در سطح محلات شهری، از میزان اعتیاد کاسته می شود و با افزایش مشاغل ابتدائی، بر میزان آن افزوده می گردد.

کلید واژه ها: اشتغال، ناهنجاریهای شهری، محلات، بابل.

مقدمه

با گسترش فیزیکی و اجتماعی شهرها و تبدیل شدن آنها به مراکز ناهمگن جمعیتی، اجتماعی و فرهنگی، میزان ناهنجاریهای شهری - بویژه در نواحی مرکزی و حاشیه ای شهرها - نیز افزایش یافته است. محیط اجتماعی و مسکونی افراد، ساختارهای نامناسب شغلی، ناکامی اجتماعی و فقر اقتصادی، زمینه بروز آسیبهای شهری و رشد بی رویه و لجام گسیخته ناهنجاریها (از جمله اعتیاد) را فراهم

بررسی ۸۱۷ پرونده اعتیاد به مواد مخدر، مربوط به سالهای ۱۳۷۱ تا ۱۳۷۵ شهر بابل، نشان می‌دهد که اعتیاد در این شهر رشد روز افزون داشته و از ۴۹ مورد در سال ۱۳۷۱، به ۳۳۱ مورد در سال ۱۳۷۵ افزایش یافته است. اگر چه جمعیت شهر بابل از ۱۱۵۳۲۰ نفر در سال ۱۳۶۵، به ۱۵۸۳۴۶ نفر در سال ۱۳۷۵ افزایش یافته است؛ لیکن نسبت رشد اعتیاد چندین برابر رشد جمعیت بوده است! این مسأله که روندی رو به رشد نیز دارد، از یک سو باعث افزایش نگرانی و آشفتگی خانواده‌ها شده و از سوی دیگر هزینه‌هایی سنگین را متوجه نیروی انتظامی و دادگستری نموده است. با توجه به روند رو به ازدیاد تولید مواد مخدر در شرق کشور و موقعیت جغرافیایی ایران - که کانال عبور مواد مخدر به سوی غرب است و بخش مهمی از آن نیز در داخل ایران توزیع می‌شود - به نظر می‌رسد صرفاً تعقیب کیفری و مجازات معتادان برای مبارزه با اعتیاد کافی نیست و پرداختن به زمینه‌ها و عوامل درونی گسترش مواد مخدر، از اهمیت بسیاری برخوردار است. (پوراحمد، ۱۳۸۲، ۸۲)

با توجه به آن که عناصر کالبدی و ویژگیهای اجتماعی و اقتصادی در شهرها از زمینه‌های مهم تسهیل کننده یا بازدارنده اعتیاد هستند؛ از این رو، با شناسایی موقعیت شغلی ساکنان مناطق مختلف شهر به عنوان یکی از معیارهای مهم منزلت اقتصادی و اجتماعی، می‌توان نسبت به پدیده اعتیاد اقدامهای پیشگیرانه به عمل آورد. در این پژوهش، تلاش گردیده ضمن بررسی پراکندگی معتادان در شهر بابل، میزان ارتکاب اعتیاد با ویژگیهای شغلی و موقعیت مکانی شهروندان مورد آزمون قرار گیرد. بنابراین، هدفهای این پژوهش عبارتند از:

۱. شناسایی مکانهای پرتراکم اعتیاد در بابل؛

۲. شناسایی نوع پراکنش مشاغل علمی و تخصصی و مشاغل ابتدائی؛

۳. ارزیابی رابطه نوع اشتغال و میزان اعتیاد با توجه به شرایط مکانی در مناطق مختلف شهر.

یکی از نتایج تحقیق آن است که سیاست‌گذاران و مسئولان اجرایی می‌توانند با شناسایی ویژگیهای اجتماعی و موقعیت مکانی شهروندان و اتخاذ تدابیر لازم در پیشگیری و یا کاهش اعتیاد همت گمارند.

چارچوب نظری و پیشینه تحقیق

انسانها با توجه به ویژگیهای اجتماعی و اقتصادی خود در کنش و واکنش متقابل با افرادی به سر می‌برند که در محله‌ها و مکانهای خاص با آنان ارتباط دارند و زندگی می‌کنند. برای مثال، محله‌های مرکزی و مناطق حاشیه‌نشین بسیاری از شهرها از جمله مراکز پرتراکم مواد مخدر است.

اغلب، مصرف مواد مخدر در بین آن دسته از نوجوانان و جوانان طبقات کم درآمد مشاهده می‌گردد که نتوانسته‌اند خرده فرهنگ جرم و جنایت را بپذیرند (درودیان، ۱۳۷۱، ۱۰۸).

مصرف مواد مخدر و بتدریج فروش آن، سرآغازی برای دیگر اشکال بزهکاری است، زیرا فرد معتاد ناگزیر است برای تهیه مواد مخدر دست به سرقت یا هر عمل غیر قانونی دیگری بزند (نصیری، ۱۳۷۹، ۵۳). بنابراین، شناسایی شرایط اجتماعی به وجود آورنده این فرصتها و ارائه راهکارهای لازم برای تغییر این شرایط و تبدیل آن به فضاهای مقاوم در برابر ناهنجاریهای اجتماعی، از مهمترین هدفهاست و بررسیهای جغرافیایی جرم و جنایت در شهرها در همین راستا صورت می‌گیرد.

در رشته‌های دانشگاهی، مطالعه علمی الگوهای فضایی جرم و عوامل محلی و جغرافیایی که بر انتخاب نوع جرم اثر می‌گذارند، در حیطه علم جرم‌شناسی محیطی^۱ قرار می‌گیرند (Karmen, 1996, 14). اصطلاح مکانهای جرم خیز، بیانگر یک مکان با میزان بالای جرم است. محدوده این مکان ممکن است بخشی از شهر، یک محله کوچک و یا چند خیابان مجاور یکدیگر باشد. در برخی تعاریف، مکان جرم خیز به محله‌ها یا مکانهای کوچک با تعداد جرم زیاد قابل پیش‌بینی حداقل در یک دوره زمانی یک ساله گفته می‌شود (Taylor, 1998, 3). این تعریف، نخست توسط شرمن، گارتین و برگر در سال ۱۹۸۹ مطرح شد. طبق این نظریه، برخی محدوده‌ها یا نقاط خاصی از شهر به دلیل برخی عناصر کالبدی، اجتماعی و اقتصادی، بیش از سایر نقاط شهر تراکم از جرم هستند (Sherman, 1989, 27).

جرایم شهری نیز آن بخش از ناهنجاریهای اجتماعی‌اند که در نتیجه پیدایش شهرنشینی و تشدید مشکلات ناشی از آنها پدیدار گشته و در سطوح مختلف خود موجب آسیبهای ساختاری و کارکردی برای جامعه شهری می‌شوند. تاریخچه نظرها و دیدگاههایی که راجع به آسیبهای شهری مطرح است، به پس از انقلاب صنعتی و بویژه نیمه دوم قرن نوزدهم، باز می‌گردد. از نظر علمای اجتماعی کشور آلمان، همچون زیمل^۲ و تونیس^۳، رشد شتاب آلود کالبد شهرها همراه با ظهور تغییرات اجتماعی جدیدی که بر فلسفه مادیگرایانه مبتنی بود، مقدمه تباهی شهرها را فراهم کرد. (موسوی، ۱۳۷۸، ۸۶)

در نیمه اول قرن بیستم، مقارن با رشد شتاب آلود جمعیت شهری و افزایش بی‌رویه ناهنجاریهای اجتماعی، بررسیهای جغرافیایی ناهنجاریهای شهری و شناسایی کانونهای جرم خیز، از مباحث مهم

1. Environmental Criminology.
3. Tonnies.

2. Zimmel.

مسائل اجتماعی گردید. پایه‌گذاران مکتب شیکاگو همچون رابرت پارک^۴، ارنست برگس^۵ و رودریک مکنزی^۶ معتقد بودند که مناطق مرکزی و مناطق گذار شهرها به علت تراکم فوق‌العاده فعالیت‌های عمومی، مهاجرت نیروهای انسانی، تنوع قومی و نژادی، حضور جمعیت ناپایدار و بی‌ثبات و افزایش تمایزهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، موجب جدایی‌گزینی کالبدی - فضایی^۷ شده و مستعد رفتارهای منحرفانه می‌شوند (Haralambos, 1990, 595)، (Heitzeg, 1990, 54) (محسنی، ۱۳۸۰، ۱۳۸). در همین رابطه، بررسیهایی که شاو و مک‌کی^۸ در مورد توزیع جغرافیایی جرایم و رابطه شرایط اجتماعی با فراوانی بزهکاریها در شهر شیکاگو طی سالهای ۱۹۰۰ تا ۱۹۴۰ انجام دادند، نشان می‌دهد بیشترین تمرکز تخلفهای شهری در مناطق مرکزی و حوزة‌های گذار^۹ شهر وجود دارد. خصوصیات این مناطق، فرسودگی فیزیکی ساختمانها، تمرکز فقر، جدایی‌گزینی قومی و نژادی، اختلالهای روحی و بیماریهای جسمی و عدم تعلق محلی است.

در سالهای اخیر نیز برای بررسی ناهنجاریهای شهری، شاخصها و متغیرهایی به کار گرفته می‌شود که تفاوت اکولوژیک محله‌های شهری را به خوبی نشان می‌دهند (شکویی، ۱۳۶۵، ۸۹). شاخصهای مربوط به سطح پایگاه اقتصادی اجتماعی، نوع اشتغال ساکنان از نظر مشاغل علمی - تخصصی یا مشاغل ابتدائی، بیکاری و سطح درآمد از بهترین متغیرها برای شناسایی محله‌ها و درک رابطه آنها با ناهنجاریها و جرایم شهری به شمار می‌آیند. دکتر محمد حمصی و توماس کسلر با همین شیوه به بررسی رابطه مواد مخدر، سرقت، فحشا، شرارت و تبهکاری با متغیرهای درآمد، تراکم جمعیت، بهای مسکن و بیکاری پرداختند. پژوهش این دو نشان داد که بیشترین جرایم شهری در بخش مرکزی و مناطق گذار شهر فارگو کانادا مشاهده شده و میان جرایم با درآمد و بهای مسکن ارتباط وجود دارد، به طوری که جرم خیزترین مناطق در نقاطی قرار دارند که مسکن آنها بهای کمتری دارد و معمولاً از انواع مجتمعهای استیجاری‌اند که برای افراد کم درآمد احداث شده‌اند. (Hemmasi & Kesler, 1997, 75)

دکتر افروغ برای بررسی رابطه معیارهای اقتصادی - اجتماعی با خرده فرهنگ کجرو در سه منطقه پردرآمد، متوسط و کم درآمد تهران؛ از معیارهای میزان سواد سرپرست خانوار، درآمد سرانه، زیربنای واحد مسکونی، وضع مالکیت و پایگاه شغلی استفاده کرده است. پژوهشهای دکتر افروغ نشان می‌دهد که ضمن متفاوت بودن مناطق سه، پنج و پانزده از نظر درآمد، سواد و منزلت شغلی که از شاخصهای جدایی‌گزینی فضای مسکونی ساکنان است، رفتارهای منحرفانه و خرده فرهنگ کجرو نیز با عوامل بالا رابطه منفی دارد. به عبارت دیگر، با افزایش سطح سواد،

درآمد و پایگاه شغلی از منطقه پانزده به منطقه سه تهران، از میزان خرده فرهنگ کجرو کاسته می‌شود (افروغ، ۱۳۷۷، ۳۹۵). بنابراین، فقر و درآمد ناکافی به طور غیر مستقیم استعداد کجروی را تقویت می‌کند (کی‌نیا، ۱۳۷۷، ۱۹۶). مناطق حاشیه‌ای بیش از سایر مناطق شهر مخفیگاه انواع فعالیت‌های غیر قانونی است و اغلب با جرایم بیشتری نسبت به مناطق درونی شهر روبه رو هستند. (Timms, 1977, 109), (Hiraskar, 1989, 59).

علل تمرکز جرایم در مناطق فوق، اغلب با فقر اقتصادی، ساختار نامناسب شغلی، افزایش فاصله اجتماعی، محرومیت و شکست در دستیابی به مزیت‌های اقتصادی و اجتماعی در مناطق شهری مربوط است و زمینه را برای ایجاد و تمرکز برخی جرایم هموار می‌سازد.

فرضیه و روش تحقیق

فرضیه اصلی تحقیق عبارت است از:

در سطح محلات شهر بابل رابطه معناداری میان وضعیت شغلی افراد و اعتیاد وجود دارد، به طوری که با افزایش مشاغل علمی - تخصصی از میزان اعتیاد کاسته می‌شود و با افزایش مشاغل ابتدائی، افزایش می‌یابد.

پژوهش حاضر، یک تحقیق نظری و کاربردی است و در آن از روش‌های اسنادی^{۱۰}، مطالعه میدانی و روش تطبیقی^{۱۱} استفاده به عمل آمده است. اطلاعات مربوط به وضعیت شغلی افراد، به تفکیک ۷۳ حوزه آماری شهر بابل، از مرکز آمار ایران جمع‌آوری شده است. در طبقه‌بندی شغلی جمعیت شهر بابل، از جدول شاغلان ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب گروه‌های اصلی شغلی استفاده شده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵، ۲۲). برای تهیه نقشه مشاغل رده بالا، تعداد شاغلان در بخش قانون‌گذاران و مقام‌های عالی‌رتبه، مدیران، متخصصان علوم ریاضی، فیزیک و مهندسی، متخصصان علوم زیستی و بهداشت، متخصصان آموزش و سایر متخصصان مربوط به هر حوزه آماری به دست آمده و بر مجموع شاغلان هر حوزه تقسیم و نقشه آن تنظیم گردید. همچنین، برای تهیه مشاغل ابتدائی درصد کارگران ساده و غیرماهر در بخش‌های کشاورزی، ماهیگیری، معادن، ساختمان، صنعت، بخش‌های فروش و خدمات، نسبت به سایر شاغلان به تفکیک هر حوزه آماری به دست آمده و تنظیم گردید. جامعه آماری معنادان نیز ۸۱۷ نفر بوده‌اند که در سال‌های ۱۳۷۱ تا ۱۳۷۵ در اداره دادگستری بابل پرونده داشته و جرم آنها محرز شده و علیه آنها حکم صادر شده است. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، از نرم‌افزار آماری Excel استفاده شده و به شناسایی میزان همبستگی و

رگرسیون متغیرها پرداخته شده است. سپس، اطلاعات آماری شاخصهای پراکنش مکانی اعتیاد آن روی نقشه شهر پیاده شده و میزان ارتباط اعتیاد و ویژگیهای شغلی ساکنان در لایه‌های مختلف نمایش داده شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. در واقع، کمترین و جرم خیزترین محله‌های شهر همراه با عوامل اقتصادی و اجتماعی آن نشان داده می‌شوند.

یافته‌های تحقیق

۱. ساختار سنی و جنسی معتادان

بررسی ۸۱۷ پرونده اعتیاد به مواد مخدر شهر بابل نشان می‌دهد که تعداد موارد اعتیاد در سالهای ۱۳۷۱ تا ۱۳۷۵ به طور قابل ملاحظه‌ای رشد داشته و از ۴۹ مورد در سال ۷۱ به ۳۳۱ مورد در سال ۷۵ افزایش یافته است؛ به طوری که از مجموع ۸۱۷ پرونده موجود، ۶٪ مربوط به سال ۷۱ و ۴۱٪ به سال ۷۵ مربوط بوده است. در جدول ۱، تعداد موارد اعتیاد به تفکیک گروههای سنی و جنسی مشاهده می‌شود.

جدول ۱ توزیع معتادان شهر بابل بر حسب گروههای سنی و جنسی

زن				مرد				
کل	بالای ۴۰ سال	۲۰ تا ۳۹ سال	۱۹ تا ۶ سال	کل	بالای ۴۰ سال	۲۰ تا ۳۹ سال	۱۹ تا ۶ سال	سال
۰	۰	۰	۰	۴۹	۱۷	۲۹	۳	۱۳۷۱
۳	۱	۰	۲	۹۴	۳۱	۵۱	۱۲	۱۳۷۲
۳	۰	۳	۰	۱۴۰	۳۹	۹۲	۹	۱۳۷۳
۶	۲	۳	۱	۱۹۲	۷۶	۹۷	۱۹	۱۳۷۴
۱۳	۴	۷	۲	۳۲۱	۱۰۴	۱۷۲	۴۱	۱۳۷۵
۲۵	۷	۱۳	۵	۷۹۲	۲۶۷	۴۴۱	۸۴	مجموع

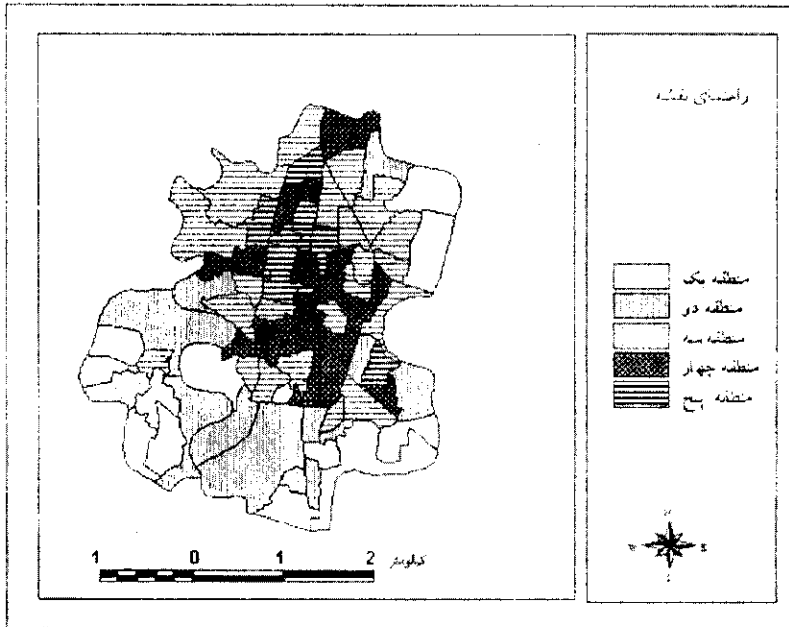
ماخذ: اطلاعات استخراج شده از پرونده‌های دادگستری بابل توسط نگارنده

بررسی ساختار سنی معتادان نشان می‌دهد بیشترین میزان رفتارهای منحرفانه در گروه‌های سنی ۲۰ تا ۳۹ سال رخ می‌دهد؛ چنان که ۵۵٪ موارد اعتیاد در این گروه سنی وجود دارد و پس از آن رو به کاهش می‌گذارد. از نظر پراکندگی جنسی، تعداد بسیار اندکی از زنان پرونده اعتیاد داشته‌اند. از مجموع کل پرونده‌های معتادان، تنها ۳٪ به زنان مربوط است. بررسی بیشتر پرونده‌های اعتیاد نشان می‌دهد برخی از زنان مذکور طی ۵ سال مورد بررسی، تکرار جرم داشته‌اند. به عبارت دیگر، تعدادی از زنان مجرم دو یا سه بار پرونده داشتند. با وجود فراگیر بودن موارد مصرف اعتیاد در میان مردان، پرونده‌های زنان در ارتباط با مصرف مواد مخدر نبوده بلکه در رابطه با حمل و نقل مواد است. محدودیتهای اجتماعی راجع به منع بازرسی از زنان نسبت به مردان، موجب می‌شود که زنان با سهولت بیشتری به حمل و انتقال مواد مخدر مبادرت ورزند.

۲. توزیع فضایی معتادان

در نقشه ۱، توزیع فضایی معتادان در سطح ۷۳ حوزه آماری شهر بابل نشان داده شده است. نوع پراکندگی معتادان در سطح شهر، نشان می‌دهد که کمترین موارد اعتیاد در اطراف باغ فردوس، توحید، نو علم، اداره حج و اوقاف و جهادسازندگی در محله‌های آهنگر کلا، چاله زمین، و در جنوب شهر در کتی و جنوب دانشگاه علوم پزشکی بابل در اطراف کمانگر کلا مشاهده می‌شود. بیشترین میزان اعتیاد، در حاشیه شهر، امتداد شرقی خیابان کشاورز در جوکی محله و اطراف آن، بحرارم شرقی و غربی، گله محله، و اطراف بخش مرکزی میدان کیا کلا و چهارشنبه پیش متمرکز شده است. با توجه به موارد فوق، مهمترین کانونهای تمرکز معتادان در بابل عبارتند از:

محله‌های مسکونی: برخی از محله‌های مسکونی شهر سابقه‌ای نسبتاً دیرینه در تراکم معتادان و خرید و فروش مواد مخدر دارند. «جوکی محله» از محله‌های کاملاً شناخته شده به شمار می‌آید. این محله که در حاشیه جنوبی شهر واقع شده است و وسعت آن به کمتر از دو خیابان محدود می‌گردد، محل سکونت کویلهایی است که از سالها پیش به این نقطه مهاجرت کرده‌اند. بخش مهمی از پرونده‌های قاچاق مواد مخدر، به ساکنان این محله مربوط است. حتی زنانی که به جرم حمل مواد دستگیر و زندانی شده‌اند اغلب از ساکنان این محله هستند. مشاهدات و بررسیهای میدانی نگارنده نشان می‌دهد که ساکنان کولی محله از نظر سبک زندگی و منزلت اجتماعی نسبت به سایر شهروندان کاملاً در موقعیت نازلتری قرار دارند.

نقشه ۱ مناطق پنج گانه بابل بر اساس سطح پایگاه اقتصادی - اجتماعی، ۱۳۷۵

میدانها و پایانه‌های مسافری؛ از دیگر کانونهای جرم خیز شهر بابل، میدان هلال احمر و بویژه محله‌های جنوبی اطراف آن است. از ویژگیهای شاخص این میدان و خیابانها و محله‌های اطراف آن، ازدحام نسبتاً زیاد جمعیت برای سفرهای برون شهری (تهران، ساری)، رفت و آمد به روستاهای اطراف شهر، استقرار بازار میوه و تره بار و پارک می‌باشد که ساختار فضایی نسبتاً پیچیده و ناهمگونی را در این حوزه ایجاد کرده است؛ به طوری که امکان کنترل رسمی فعالیتهای غیرقانونی افراد به حداقل کاهش می‌یابد. از دیگر میادین و پایانه‌های شهر که از هسته‌های کوچکتر اعتیاد به شمار می‌روند، میدانهای «کیا کلا» و «حمزه کلا» است. این دو میدان نیز مبادی ورودی و خروجی مسافران برون شهری و روستاهای اطرافند و از کانونهای فرصت ساز برای خرید و فروش مواد شمرده می‌شوند.

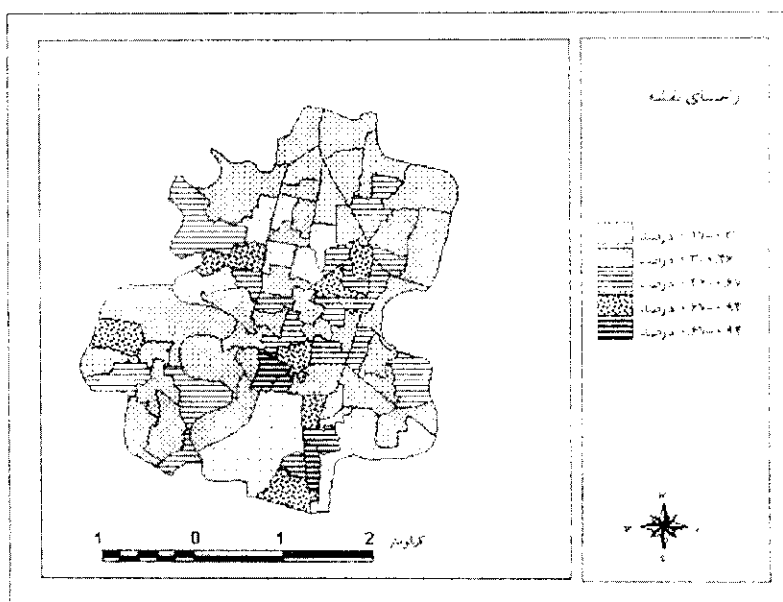
آزمون فرضیه رابطه اشتغال و اعتیاد

برای بررسی رابطه اشتغال و اعتیاد، نقشه توزیع فضایی مشاغل درجه ۱ تهیه شده است (نقشه ۲). نحوه پراکندگی مشاغل عالی در سطح شهر بیانگر آن است که برترین حوزه‌ها در مناطق داخلی و غربی قرار دارند و شامل رودگرمحله، لرمحله، حافظ و فرهنگ شهر بابل هستند. پس از آن، در بخشهای شمالی و غربی شهر از جمله محله‌های اطراف فلکه حمزه کلا، توحید، بهشتی محله،

باغ فردوس، نوعلم، رضی کلا، بخشها مرکزی شهر بابل از جمله محله مسجد جامع، یوسف پوری، شهریار پوری، در زمره مناطق متوسط به بالا قرار دارند. مناطق ضعیف شهر از نظر مشاغل عالی در حاشیه شرق و جنوب شهر و خارج از محدوده کمربندی بابل قرار دارند و به حوزه‌های روستایی منتهی می‌شوند. این حوزه‌ها شامل محله‌های بازگیر کلا، حیدر کلا، سادات محله، اسلام، کتی شرقی و غربی، خیابان کشاورز در شرق و جنوب شهر بابل می‌باشند. به‌طور کلی از لحاظ مشاغل عالی، داخل محدوده کمربندی شهر بابل و حاشیه شمالی و غربی آن در زمره مناطق متوسط و بالای شهر، و خارج از محدوده کمربندی شهر بویژه در شرق و جنوب، در زمره مناطق متوسط و پایین محسوب می‌شوند. مقایسه دو نقشه پراکندگی درصد اعتیاد و نقشه پراکندگی درصد مشاغل عالی (نقشه‌های ۲ و ۳) نشان می‌دهد که با وجود پراکنده بودن نسبی اعتیاد در همه مناطق شهری، حوزه‌هایی که دارای بالاترین مشاغل عالی هستند اعتیاد کمتری دارند و برعکس حوزه‌های دارای کمترین درصد مشاغل عالی، پراکنش اعتیاد بیشتری را نشان می‌دهند.

نقشه ۲ پراکندگی درصد اعتیاد شهر بابل، ۱۳۷۵ - ۱۳۷۱

برای بررسی دقیق‌تر رابطه افزایش مشاغل عالی و کاهش اعتیاد، جدول ۲ تهیه شده است. چنان‌که در جدول مذکور ملاحظه می‌شود، با افزایش میزان مشاغل عالی در مناطق مختلف شهر، از میزان اعتیاد کاسته می‌شود. میزان همبستگی دو متغیر برابر با 0.76 - بوده و رابطه‌ای منفی و معنی‌داری را نشان می‌دهد.

جدول ۲ آنالیز رگرسیون رابطه مشاغل عالی و اعتیاد

$\bar{x}^2 - xi$	$\bar{y}^2 - yi$	$\hat{y} = \hat{a} + (\hat{b}x)$	$(y_i - \hat{y})^2$	$(\hat{y} - \bar{y})^2$	درصد اعتیاد y	مشاغل عالی x	ناحیه
۳۱۶/۸	۰/۳۰	۱/۰۵	۰/۰۸	۰/۰۷۱	۱/۳۳	۸	یک
۲۱۹	۰/۰۲	۱/۰۰	۰/۱۲	۰/۰۵	۰/۶۵	۱۱	دو
۱۱۶/۶	۰/۰۳	۰/۹۴	۰	۰/۰۳	۱/۰	۱۵	سه
۶۰/۸	۰/۰۲	۰/۸۹	۰/۰۰۱	۰/۰۱	۰/۹۲	۱۸	چهار
۷/۸	۰	۰/۸۲	۰	۰	۰/۸۳	۲۳	پنج
۲۷	۰	۰/۷۰	۰/۰۱۶	۰/۰۱	۰/۸۳	۳۱	شش
۸۴/۶	۰	۰/۶۴	۰/۰۰۳	۰/۰۲	۰/۷	۳۵	هفت
۶۷/۲	۰/۰۳	۰/۶۶	۰/۰۰۲	۰/۰۱	۰/۶۱	۳۴	هشت
۸۴/۶	۰/۰۵	۰/۶۴	۰/۰۰۸	۰/۰۲	۰/۶۵	۳۵	نه
۴۹۲/۸	۰/۱۰	۰/۴۵	۰/۰۰۱	۰/۱۱	۰/۴۷	۴۸	ده
۱۴۷۷/۶	۰/۵۶		۰/۲۴	۰/۳۳	۷/۸۴	۲۵۸	کل

$$\bar{x} = \frac{\sum xi}{n} \Rightarrow ۲۵/۸ \quad \bar{y} = \frac{\sum yi}{n} \Rightarrow ۰/۷۸ \quad R = ۰/۷۶ \quad S_{xy} = -۲۱/۸$$

$$\sum xy = ۱۸۰/۵ \quad S^2 x = ۱۴۷۷/۶ \quad S^2 y = ۰/۵۶ \quad \hat{b} = \frac{S_{xy}}{S^2 x} \Rightarrow -۰/۰۱۵$$

$$\hat{a} = ۱/۱۷ \quad \hat{y} = \hat{a} + (\hat{b} x) \Rightarrow ۱/۱۷ + (-۰/۰۱۵x) \quad R^2 = ۰/۵۹$$

برای بررسی دقیق‌تر معناداری رابطه مشاغل عالی و اعتیاد، از فرضیه H0 استفاده می‌شود:

H0: عدم رابطه میان افزایش مشاغل عالی و کاهش اعتیاد

H1: کاهش اعتیاد در صورت افزایش مشاغل عالی

اطمینان ۹۵٪ جدول آنالیز واریانس معناداری رابطه میان مشاغل با H0 برای آزمون عالی

و اعتیاد تهیه شده است. (جدول ۳)

جدول ۳ آنالیز واریانس رابطه مشاغل عالی و اعتیاد

جدول F	F محاسبه شده	واریانس میانگین مجزورات	D.F	مجموع مجزورات	منبع تغییرات
۵/۳۲	۱۱/۴۷	MSR=۰/۳۳	۱	SSR=۰/۳۳	رگرسیون
		MSE=۰/۰۲۸	۸	SSE=۰/۲۳	خطا
			۹	SST=۰/۵۶	

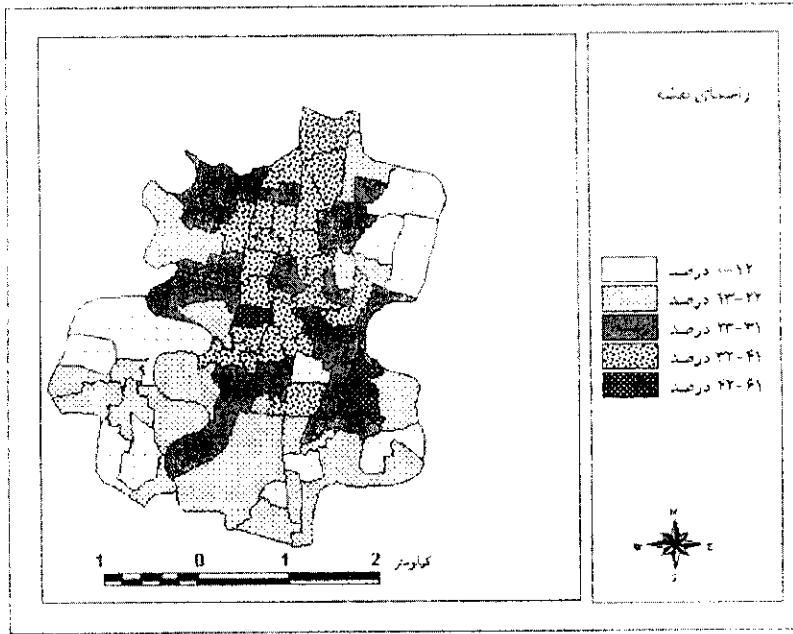
همان‌طور که در جدول مذکور ملاحظه می‌شود، F محاسبه شده رابطه دو متغیر ۱۱/۴۷ است. از این رو، در سطح معناداری $\alpha = 0/05$ یا ۹۵٪ اطمینان به دلیل بزرگتر بودن F محاسبه شده (۴۷/۱۱) از F جدول (۵/۳۲) فرضیه H0 (عدم رابطه میان افزایش مشاغل عالی و کاهش اعتیاد) رد شده و فرضیه H1 (کاهش اعتیاد در صورت افزایش مشاغل عالی) پذیرفته می‌شود. به عبارت دیگر، با ۹۵٪ اطمینان، در صورت افزایش مشاغل عالی در مناطق شهر، از درصد اعتیاد کاسته می‌شود.

آزمون فرضیه رابطه مشاغل ابتدائی و اعتیاد

برای ارزیابی رابطه مشاغل ابتدائی و اعتیاد، نقشه ۳ تهیه شده است. مشاغل ابتدائی اغلب توسط افرادی اشغال می‌شوند که فاقد آموزش و تحصیلات رسمی و حرفه‌ای‌اند. کارگران غیرماهر با وجود تصدی مشاغل سخت و طاقت فرسا، حقوق پایین و دستمزد ناچیزی دارند. از یک سو، کارسنگین و بدون رضایت شغلی و دستمزد نا کافی، و از سوی دیگر رشد روزافزون آمل و آرزوهای مادی و امتیازهای اجتماعی - که آن نیز بدون شغل و یا درآمد مناسب قابل دستیابی نیست - زمینه را برای به کارگیری راههای غیر مشروع در جهت کسب پول فراهم می‌سازد. زمینه بروز انواع رفتارهای منحرفانه در میان کارگران و صاحبان مشاغل ابتدائی، بسیار بیشتر از دیگر مشاغل فراهم است. بی‌جهت نیست که بخش اعظم پرونده‌های جنایی و آسیبهای شهری به افراد فرودست جامعه مربوط است.

همان‌طور که در نقشه ۳ ملاحظه می‌شود، کمترین میزان مشاغل ابتدائی در حلقه درونی کمربندی شهر بابل، در مناطق شمال و شرق شهر مشاهده می‌گردد. این حوزه‌ها شامل محله‌های فرهنگ شهر، اطراف بیمارستان شهید بهشتی، برج بن، مؤمن آباد، پیر علم، گلشن، رودگر محله، نوعلم، چاله زمین، باغ فردوس، خورشید کلا و توحید هستند. مناطق مرکزی شهر نیز از درصد مشاغل ابتدائی ناچیزی برخوردارند. با حرکت از بخشهای شمالی و مرکزی به سمت حاشیه شهر، بر درصد مشاغل ابتدائی افزوده می‌شود. چنان که در نقشه ۳ ملاحظه می‌شود، محله‌های بازگیر کلا، سادات محله و اسلام، اطراف ولی عصر و جوکی محله، کمانگر کلا و شهرک اسلام و بخشی از موزیرج، در این دسته قرار می‌گیرند.

نقشه ۳ پراکندگی درصد مشاغل عالی شهر بابل، ۱۳۷۵

در جدول آنالیز رگرسیون رابطه مشاغل ابتدائی و اعتیاد، رابطه دو متغیر مورد بررسی قرار گرفته است. (جدول ۴)

جدول ۴ آنالیز رگرسیون رابطه مشاغل ابتدائی و اعتیاد

$\sum (\bar{x} - x_i)^2$	$\sum (\bar{y} - y_i)^2$	$\hat{y} = \hat{a} + (\hat{b}x)$	$(y_i - \hat{y})^2$	$(\hat{y} - \bar{y})^2$	درصد اعتیاد y	مشاغل ابتدائی X	ناحیه
۲۳۴	۰/۳۰	۱/۱۷	۰/۰۲۴	۰/۱۵	۱/۳۳	۲۴	یک
۸۶/۵	۰/۰۲	۱/۰۲	۰/۱۳۵	۰/۰۶	۰/۶۵	۱۸	دو
۱/۷	۰/۰۳	۰/۸۱	۰/۰۲۰	۰/۰۰۱	۱/۰	۱۰	سه
۱/۷	۰/۰۲	۰/۸۱	۰/۰۱۲	۰/۰۰۱	۰/۹۲	۱۰	چهار
۳/۰	۰	۰/۷۳	۰/۰۱۰	۰/۰۰۲	۰/۸۳	۷	پنج
۷/۳	۰	۰/۷۱	۰/۰۱۵	۰/۰۰۵	۰/۷۳	۶	شش
۱۳/۷	۰/۰۱	۰/۶۸	۰	۰/۰۱	۰/۷۱	۵	هفت
۲۲/۰	۰/۰۳	۰/۶۵	۰/۰۰۲	۰/۰۱۶	۰/۶۱	۴	هشت
۴۵	۰/۰۵	۰/۶۰	۰/۰۰۳	۰/۰۳۲	۰/۵۵	۲	نه
۵۹/۳	۰/۱۰	۰/۵۸	۰/۰۱۱	۱/۰۴۲	۰/۴۷	۱	ده
۴۷۴	۰/۵۶		۰/۲۳	۰/۳۲	۷/۸۴	۸۷	کل

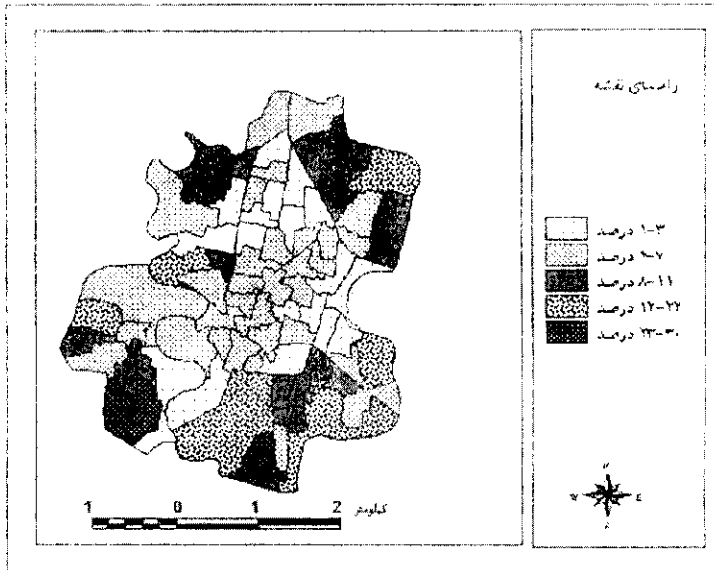
$$\bar{x} = \frac{\sum x_i}{n} \Rightarrow ۸۷ \quad \bar{y} = \frac{\sum y_i}{n} \Rightarrow ۰/۷۸ R = ۰/۷۶ \quad S_{xy} = ۱۲/۴۱ \quad S^2_x = ۴S^2_y = ۰/۵۶$$

$$\hat{b} = \frac{S_{xy}}{S^2_x} \Rightarrow ۰/۰۳ \quad \hat{a} = ۰/۵۵ \quad \hat{y} = \hat{a} + (\hat{b}x) \Rightarrow ۰/۵۵ + (۰/۰۳x) \quad R^2 = ۰/۵۷ \text{www.SID.ir}$$

چنان که در جدول مذکور ملاحظه می‌شود، با کاهش مشاغل ابتدائی در مناطق مختلف شهر، میزان اعتیاد نیز کاهش می‌یابد. خط رگرسیون رابطه فوق، برابر با $y = 0.055 + (0.03 X)$ بوده و میزان همبستگی آن 0.76 می‌باشد که حاکی از وابستگی مثبت و نسبتاً قوی است. برای بررسی بیشتر رابطه مشاغل ابتدائی و اعتیاد، از فرضیه H_0 استفاده می‌شود:

فرضیه H_0 : عدم رابطه میان کاهش مشاغل ابتدائی و کاهش اعتیاد

فرضیه H_1 : کاهش اعتیاد در صورت کاهش مشاغل ابتدائی

نقشه ۴. پراکندگی درصد مشاغل ابتدائی شهر بابل، ۱۳۷۵

برای آزمون معناداری رابطه فوق، جدول آنالیز واریانس مشاغل ابتدائی و اعتیاد تهیه شده است.

(جدول ۵)

جدول ۵ آنالیز واریانس رابطه مشاغل ابتدائی و اعتیاد

منبع تغییرات	مجموع مجزورات	D.F	واریانس میانگین مجزورات	F محاسبه شده	جدول F
رگرسیون	SSR=۰/۳۲	۱	MSR=۰/۳۲	۱۱/۱	۵/۳۲
خطا	SSE=۰/۲۳	۸	MSE=۰/۰۲۸		
کل	SST=۰/۵۶	۹			

همان‌طور که در جدول مذکور مشاهده می‌شود، F محاسبه شده برابر با $11/1$ و F جدول در سطح معناداری $\alpha = 0.05$ یا 95% اطمینان $5/32$ است. با توجه به بزرگتر بودن F محاسبه شده از F جدول، فرضیه H_1 پذیرفته می‌شود. به عبارت دیگر، با 95% اطمینان، در نواحی ده گانه بابل با کاهش مشاغل ابتدائی، از میزان اعتیاد کاسته می‌شود.

نتیجه گیری

با بررسیهای انجام شده در شهر بابل، ثابت گردید که از نظر گروههای سنی، بیشترین درصد معنادان به گروه سنی ۲۰ تا ۳۹ سال مربوطند و جوانان بیش از سایر گروههای سنی در معرض ناهنجاری شهری قرار دارند. از نظر گروههای جنسی، زنان سهم ناچیزی در اعتیاد دارند. از نظر پراکنش جغرافیایی، بیشترین موارد اعتیاد در میدانی اصلی و پایانههای مسافربری شهرو وجود دارد. تراکم جمعیت و عدم تجانس نسبی عابران به عنوان مانع جدی برای کنترل رسمی یا غیررسمی فعالیتهای غیرقانونی عمل می کند. با فرضیههای آزمون شده اثبات می شود که میزان اعتیاد در سطح محلهها به یکسان پراکنده نشده و ساختار شغلی نقش اساسی در کاهش یا افزایش اعتیاد دارد؛ به طوری که با افزایش مشاغل علمی - تخصصی در سطح محلهها، از درصد معنادان کاسته می شود. و با افزایش مشاغل ابتدائی در محلههای جنوبی و پیرامونی شهر به درصد معنادان افزوده می گردد. به عبارت دیگر، رابطه ای منفی و معنادار میان افزایش سطح مشاغل علمی - تخصصی و کاهش اعتیاد دیده می شود. همچنین، میان کاهش مشاغل ابتدائی و کاهش درصد معنادان، رابطه ای مثبت و معنادار وجود دارد.

منابع و مآخذ

۱. افروغ، عماد (۱۳۷۷): فضا و نابرابری اجتماعی، دانشگاه تربیت مدرس تهران.
۲. پوراحمد، احمد و دیگران (۱۳۸۲): بررسی جغرافیایی جرایم در شهر تهران، پژوهشهای جغرافیایی، شماره ۴۴.
۳. درودیان، احمد (۱۳۷۱): بزهکاری جوانان پدیده ای اجتماعی در ساختار سیاسی اقتصادی جهان، اطلاعات سیاسی و اقتصادی جهان، خرداد و تیر ۱۳۷۱.
۴. شکویی، حسین (۱۳۶۵): جغرافیای اجتماعی شهرها، چاپ اول، انتشارات جهاد دانشگاهی، تهران.
۵. کی نیا، مهدی (۱۳۸۰): مبانی جرم شناسی، جامعه شناسی جنایی، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران.
۶. محسنی، رضاعلی (۱۳۸۰): تحلیل جامعه شناختی جرایم گروههای قومی در ایران، تهران، اطلاعات سیاسی و اقتصادی، شماره ۱۷۱ و ۱۷۲.
۷. مرکز آمار ایران (۱۳۷۵): سرشماری عمومی نفوس و مسکن، نتایج تفصیلی شهر بابل (منتشر نشده)، جدول ۲۲.
۸. موسوی، سید یعقوب (۱۳۷۸): تبیین تئوریک و جامعه شناختی جرایم شهری، اطلاعات سیاسی و اقتصادی، شماره ۱۴۳ و ۱۴۴.
۹. نصیری، معصومه (۱۳۷۹): ساخت اکولوژیک شهر و ارتباط آن با آسیبهای شهری (رساله دکتری)، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

10. Haralambos M. & Holborn, M. (1990): *Sociology: Themes and Perspectives*. London: Broadwick. p295.

11. Hemmasi, M and Kessler, T (1997): *An Application of GIS to Spatial Determinants of Crime Rates in Fargo* Proceeding of the North Dakota Academy of Science, Vol 51.

12. Heitzeg, N (1990): *Deviance, Rulemakers and Rulebreakers* First Published, USA, West Publishing Company.

13. Hiraskar G. K (1989): *Fundamental Town Planing, Delhi, Dhanpat Raisons Cohesiveness* London, Harvester Wheatsheaf.

14. Karmen Andrew (1996): *Crime Victims* Third Edition, USA, Wadsworth Publishing Company.

15. Sherman, L (1989): *Hotspots of Predatory Crime Routine Activities and the Criminology of Place*, Criminology, Vol 27.

16. Taylor B. Ralph (1998): *Crime and Place* National Institute of Justice. from the World Wide Web: <http://www.nij.com>.

17. Timms Duncan (1971): *Urban Mosaic: Towards a Theory of Residential Differentiation* Cambridge University Press.